

אבנר טריינין

בחמדה גדולה

לזכרו של אריה ליפשיץ

לאחר שהזדרזו וערמו עליו לבנים ועפר ופטרו אותו מכל אגודה (חוץ מאגודת הסופרים, דיגרג בי הרהור מרושע), חיכיתי שיציץ איכשהו בצדי ויתחיל להספיד. וזאת כהרגלו בסופרי ירושלים אשר ליוום בזה אחר זה לעולמם, זקנים וצעירים כאחד, והוא במגבעת הלבד החבושה לראשו בגנדרנות קלה. (כשת" גיע לגאפולי - אמר לי לפני הרבה שנים, ערב נסיעתי הראשונה - הדבר הראשון שתקנה לך, זו המגבעת הקרויה בורסלינו, שאין כמותה במגבעות). לפעמים אף הייתי רואה בדמיוני כיצד הוא מספידני, והוא חומר את המילים מאוד בין לשונו לשפתיו, ביחוד בסיומי המש-

פטים המתנגנים, ואחר־כך בצאתנו הוא מפטיר בקצרה: "זה היה בשם ציבור הפועלים. אבל אם לך שלום - אז לי שלומיים."

אך מאחר שכבר היה שלום לעפרו ולא יכול עוד להספיד, הרי לא היה מי שיאמר דברים על קברו, או ליתר אמת - לא היה מי שידאג לך, שיאמרו עליו אותם דברים אשר הוכנו להאמר מעל העפר שנתהדק זה עתה מעליו. שכן כלי־הקודש כבר כילו מלאכתם ואספו בתופזה כליהם וכן את האלונקה, שממנה הוחלק גופו המיוסר, כשק אל תוך הבור הפועות, כמנהגה הפשוט והנורא של ירושלים.

הידיעה על מחלתו האנושה הגיעה אלי לבוסטון, שבה ביקש פעם לבקרני, וכמו אבדה לי התקווה האחרונה, שאולי מישחו בכל זאת יתחמק מן המוות. ואולי אנחנו נתנו בו עין־הרע באותה התפעלות תמידית מעלומי־התמיד שלו, שאפילו עכשיו - לאחר ששנ ונתברר בפעם־המיידע־כמה, כי החוק הוא חוק והמוות הוא מוות - יש בהזכרות בהם כדי לנחמנו. שאם כי גם אריה לא ניצח את המוות, הרי לפחות עלה בידו לנצח את הזיקנה, את הגיוון שבה ואת כיעורה, ולהישאר על־ס־תמיד כמעט עד סוף ימיו - והוא בן 85 - בהליכתו הגמישה שוהייתי מתקשה להרביקה, בחיובו הממזרי, בתילוי הגנדרני של ראשו המכורר, עם אפרכסות אזניו הפתוחות תמיד כאוגני הכר; כשהוא לעצמו וברשות עצמו, ללא מתקני־עזר ותחליפי־הגוף, ללא ערשות וכפתורי שמיעה, ללא קוצבים וצנתרים ומעקפים, ללא כניסות ויציאות שלא כדרכו. ממש כפי שראיתיו לראשונה בסוף 1953 ברח' הסולל בירושלים, במערכת "זמנים" - עיתונה קצר החיים של המפלגה הפרוגרסיבית ז"ל - והוא עורך המוסף הספרותי, ואני נרגש לשמוע את שיש בפיו על סיפורי "שקים מרשיאים", שרב קמחי העבירו אליו והוא חומר לו מילים באזני על אבני ירושלים וכרכוביה ופתאם עובר לדבר בשבחם של יינות ומלמדני פרק בטעמו של טוקאי אמיתי, שהשר יורע מה טעם מצא בו, ונזקקתי לשנים רבות כדי להיפטר מטעמו הממותק.

"בחמדה גדולה" - זה השם שנתן למבחר סיפוריו, שקובצו ב"ספרית תרמיל" - ובחמדה גדולה הוא חי. גם הבוקר - כשנסעתי ברחביה, וגופתו כבר היתה ארוזה למשלוח - רציתי להיכנס אליו כדי לשוחח על המת החדש, שהרי הוא מיקירי ירושלים ואחד מיסודותיה, ואין כאריה לספר לי על אורותיו. בפותחו את הדלת היה לרוב כעולה מן הרחצה, נודף ריח קל של אודקולון, או מהתעמלות הבוקר למול עציצי המפרסת (העיקר היא הנשימה, ואין כאוויר הבוקר של ירושלים), והדירה כולה היא מוסיקה העולה מ"קול המוסיקה" ותמונות של מיטב אמני הארץ, שרבים מהם כרבים אחרים היו ידידיו ואוהביו - ובהם בני־טיפוחיו מ"עליית הנוער" - הרבה מן התמונות ניתנו לו במתנה. אחר־כך היה מוזג לי תה, תוך שהוא מלמדני היטב ובהרחבה כיצד מכינים את הכוס הריקה, שתהיה מחוממת תחילה בקיטור הקומקום. כל חיינו - הייתי שב ואומר לעצמי - הם מלחמה בהרס, בהתפוררות. כמעשה האשה בחולות בסרט היפני. לשוב ולשחזר את עצמך כל בוקר, לנסות ולתקן את שהטבע מעולל לגופך, לנפשך, ללא הרף, שעה שעה, רגע רגע. דמיון הוא הדמיון בין עצמי / לעצמי הבוקר מול הראי / מנסה לשחזר פני בבוקר אחר."

וכמה נפלא הוא עשה זאת. והרי היה בן־דורם של הורי, איש העליה השלישית, שהתמרד בהוריו ועלה ארצה ב־1920 - שנה אחת לפני הורי - וכמו אבי, גם הוא היה בין סוללי הכביש עפולה־נצרת וכמוהו התגלגל בגילגוליה צרובי השמש של הארץ האכזרית הזאת. אך מה רב היה השוני ביחסם אל הזמן וביחסו של הזמן אליהם. אותו זמן שהבזיק עלי פני הורי והשאינם המומים מאחריו ופניהם אחרונות, נשא את "אריה מלך החיות" (כך היה מציג עצמו לפני הילדים שגם הם אהבוהו) באיזו אלגאנטיות טבעית, כשהוא מעבירו בתאוצה הולכת וגוברת מרכבת־העמק התורכית אל המטוס הטרואנס־אטלנטי, ומקלוב הפועלים הישן בזכרון־משה - אל צעירי הסופרים המנפחים נוצותיהם בבית טשרניחובסקי.

בשובי ממסעי באתי לבקרו ב"ביקור־חולים", והוא מחובר לצינורותיו ונאבק על נשימתו, וכבר המוות קנה בו ממשלה. "למה זה קרה לי? מה חטאתי?" - אמר לאחר שהצליח לחטוף עוד כמה לגימות מן האוויר השרבי, שרבץ בחדר המדוכך של בית־החולים העתיק. שאלותיו הביכוני: כה רבים לא הגיעו אף למחצית ימיו, והוא עוד שואל למה זה קרה לו. בדומה לתמימות הראשונית של אדם בגן־עדן, שהאמין כי המוות הושת עליו כעונש על איזה חטא מוזר של אכילה מעץ. ושוב נתברר לי כי אי־אפשר לשמור על עלומי־התמיד מבלי שתאמין בנצחיות של גופך. ולכן תמיד הוא העדיף את חברת הצעירים וברח מן הזיקנה, כמו אותו אדם שברח מן המוות לסאמא־רה ולא ידע כי שם הוא מחכה לו.

ואחר־כך שב אליו החיוך הממזרי והתילוי הגנדרני של הראש המחובר למיכל הנשימה: "אתה יורע מה הרופא שאל אותי? אם היו לי פעם אבנים בכליות, או אבנים במרה. לא, אדוני הרופא, אמרתי לו - היו לי רק אבנים של ירושלים: מיזי חילו, ומיזי יאהודי, ומיזי אחר. והעולה על כולן היא המלכה - האבן המלכה". במערת צדקיהו היו חוצבים אותה, ובה נבנתה החומה ברובה בימי סולימאן המפואר והיא שימשה גם את אריה לתיקון החומה ובקיעיה, כאשר נתקבל למלאכה זו ע"י המשרד הבריטי לעבודות ציבוריות.

כי אריה ליפשיץ היה בנאי ותמיד התפאר בכך. וכמה מתיאוריו היפים ביותר קשורים במלאכת הבניין ובתהפוכות הנזראות של היחסים בין פועלים יהודים וערבים; כגון הניסיון של חבריו לעבודה הערבים, שהוא היה מכאי ביתם, להפילו ממרומי מגדל הצעירים הנוצרים (ה־YMCA), וזאת לאחר שהוסתו במסגד, ואיך הוא נאחו בשארית כוחו בפיגומים.

אותו חייל סקוטי, דניאל קריספין, בעומדו על הר העצה הרעה, כתב זאת לאמו: "נרמתי לי עיר יחידה במינה זו לציפור אבן מרדנית שלא הצליחה להחלץ מאחיזתה בין אצבעותיו של אלוהים" (מוכא באנתולוגיה "ציפור האבן" של חיים באר). ואני, שחלש אני בצד התיאולוגי, הייתי אומר שלא הצליחה להחלץ מן האבן.

וגם אריה לא יכול להחלץ ממנה. תמיד תהיה מונחת על חזהו ועל ארובות עיניו. איך היה חוזר ואומר לי בשמו של חיים יוסף ברנר: מה יש לדבר, כשאין מה לעשות?